

Kurkistus vuosisadan takaiseen Viipuriin

Tiina-Maija Lehtonen & Laila Tarpila: *Tutkimaton Boris Sirpo ja Viipurin musiikin menestystarina.* Helsinki: Siltala, 2022. 208 s. ISBN 9789523880351

Tiina-Maija Lehtosen ja Laila Tarpilan laajalti viipurilaista musiikkielämää ja elämänmenoa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä valaiseva tietokirja nostaa esiin historiankirjoituksen marginaaliin unohtuneen Boris Sirpon (1892–1967, alkuun Wolfson, myöhemmin Sirob). Esimerkiksi Viipurin kaupungin historiassa hänestä on vain muutama maininta (ks. Aro 1978, 283, 285). Sirpo oli viulisti, joka oli saanut viulu- ja sävellysoppia Moskovassa, Pietarissa ja Keski-Euroopassa. Suomeen hän saapui orkesteriviulistiksi vuonna 1912 ja uran seuraava askel oli *Viipurin Musiikin Ystävien Orkesteri*, johon Sirpo liittyi kaksi vuotta myöhemmin. Orkesteriura jäi lyhyeksi, koska koko orkesteri lopetti toimintansa Toivo Kuulan kuoleman jälkeen vuonna 1918. Boris Sirpo ei kuitenkaan jäänyt toimeettomaksi, vaan jo saman vuoden syksyllä hän perusti Viipuriin oman musiikkiopistonsa. Menestyksekkäs musiikkioppilaitos tuotti osaavia muusikoita, ja Sirpon johtamina opiston orkesterit kävivät ulkomailla esiintymismatkoilla.

Teos pohjautuu Lehtosen ja Tarpilan vuonna 2019 Yleisradion verkkosivuilla julkaisemaan artikkelisarjaan *Viipurin musiikin menestystarina 1918–1939*. Kirja eteneekin jatkokertomuksen tapaan kronologisesti Sirpon uraa ja laajemminkin viipurilaista musiikkielämää seurailleen ja sotien väliseen aikaan painottuen. Sirpon tarina luo ikään kuin kehyskertomuksen, jonka lomassa muita Viipurin musiikkielämän vaikuttajia nostetaan hetkittäin parrasvaloihin. Boris Sirpon tarinaa avataan teoksen alussa ottaen lähtökohdaksi hänen suhteensa Heimo Haittoon, lahjakkaaseen lapsitähteen ja tulevaan kansainväliseen huippuviulistiin. Haitto lähetettiin jo yhdeksänvuotiaana vuonna 1935 Viipuriin viuluoppiin ja käytännössä hän eli Sirpon perheessä – ainoan oman lapsensa he olivat menettäneet jo aiemmin. Talvisodan sytyttyä perhe pakeni Yhdysvaltoihin, jonne Sirpot jäivät asumaan ja jossa Boris Sirpon ura jatkui musiikkipedagogian parissa. Haitosta puolestaan kehittyi tähtiviulisti.

Alkuasetelmasta huolimatta Heimo Haiton rooli jää teoksen kokonaisuudessa ohueksi, mikä antaa tilaa Boris Sirpon ja koko viipurilaisen musiikkikentän tarkasteluun.

Teoksen lähdepohja koostuu pitkälti haastattelusta ja muistelmista, mukaan lukien Heimo Haiton muistelmista vuodelta 1976, mutta mukana on myös joitakin tutkimuksia. Sisällöllisesti aineistosta on saatu irti paljon uutta ja kiinnostavaa tietoa, joka valaisee paitsi Viipurin musiikkielämää ja muusikkojen kohtaloita, myös arkea 1900-luvun alkupuolen kaupungissa. Kulttuurin ja yksilöiden kautta kurkistetaan jokapäiväiseen elämään, jota tavallisesti historiantutkimuksessa käytetyn ja nykytutkijoille säilyneen asiakirja-aineiston kautta on vaikeampi tavoittaa. Hetket kahviloissa, Salakkalahden jäällä luistelemassa, kodeissa ja konserteissa heräävät eloon ja lukuisat sivuilla esiintyvät henkilöt saavat palan omasta tarinastaan kuuluviin.

Tietokirjoille tyypilliseen tapaan teoksessa ei ole käytetty lähdeviitteitä. Ottamatta kantaa parhaillaan kiihkeänä vellovaan keskusteluun tietokirjojen ympärillä (ks. esim. Pernu 2022; Vainio-Korhonen 2022) jäin kaipaamaan käytettyjen lähteiden avaamista lukijoille ja niiden todistusarvon punnitsemista. Tekstin perustessa vahvasti muistitietoon, eli haastatteluihin ja muistelmiin, olisi hyvä huomioida muistin hataruus: kaikki muistitieto on subjektiivisesti rakennunutta ja heijastaa muistelijansa näkökulmaa. Näin myös tulkinnot menneestä voivat vaihdella muistelijan mukaan ja jopa saman perheen jäsenet saattavat kertoa perhe-elämästään erilaisen tarinan. On myös asioita, joista ei haluta puhua tai joita ei haluta edes muistaa (ks. Pöysä). Millaiseksi kuva Boris Sirposta olisi muodostunut, jos teokseen olisi haastateltu muita henkilöitä tai käytetty lisänä esimerkiksi laajalti digitoitua sanomalehtiaineistoa? Henkilökuva on Sirpon vastoinkäymisten kuvailusta huolimatta melko myötäsukainen. Vaikka kyse on tietokirjasta eikä tieteellisestä tutkimuksesta, olisi lukijoita epäilemättä kiinnostanut menneisyyden tulkinallisuuden nostaminen esiin. Lisäksi Heimo Haiton korostaminen johtaa tekijöitä etsimään menneisyydestä hänen tähteyteensä johtaneita kehityskulkuja. Kun mennyttä lähestytään

tiedetystä lopputuloksesta käsin, koko se mahdollisuuksien horisontti, joka aikalaisille aukeni, jää tavoittamatta.

Läpi teoksen leipätekstissä tuodaan suhteellisen kattavasti esiin, mistä suorat, muusta tekstistä erotetut lainaukset ovat peräisin, mutta joissakin kohdissa (esim. s. 93) lainauksen alkuperä jää epäselväksi. Lähdemerkintöjen puuttumisen vuoksi on vaikea arvioida sitä, mikä on kirjoittajien omaa tulkintaa ja mikä taas haastatteluissa esiin nousutta tietoa tai mikä aikalaiskieltä ja mikä tutkijoiden omaa. Sirpon kuvaaminen tummasilmäiseksi ja mustanpuhuvaksi (s. 159) ei ole nykypäivän kielenkäytön mukaista, mutta aikalaisten suuhun se istui hyvinkin ja kuvasi osaltaan Sirpon näkemistä erilaisena ja vieraana (esim. Teini 1935, 3, joka kuvailee Sirobin ”etelämäisiä mustanpuhuvia kasvoja”). Viittauksilla aineistoihin tällaiset epäselvyydet olisi voinut välttää.

Juutalaisuus nousee toistuvana teemana tekstissä esiin, koska Sirpon alkuperä ja uskonnollinen suuntautuminen kiinnosti viipurilaisia. Hänen mahdollista juutalaisuuttaan arvuuteltiin ja kaikkien vuosien jälkeenkin häntä pidettiin ulkopuolisena. Itse Sirpo kertoi teoksen mukaan olevansa armenialainen ja kreikkalaiskatolinen. Hänellä kerrotaan riittäneen ihailijoiden lisäksi myös vihamiehiä ja kun hän sukunimien suomennusaallossa monien muiden tavoin vaihtoi sukunimensä Sirobista suomen kieleen istuvammaksi Sirkoksi vuonna 1935, todettiin, ettei hän nimeään vaihtamalla voinut muuttaa itseään suomalaiseksi. Lehdissä Sirpon juutalaisuutta puitiin kuitenkin ainakin jo edeltävällä vuosikymmenellä (Mäkinen 1927; Suomen juutalaisista ks. Torvinen 1989). Sanomalehtiaineistoa analysoimalla olisikin saanut teokseen aikalaisnäkökulmaa muisteluaineiston tueksi – tai sitä haastamaan.

Keskustelussa ei niinkään ole kiinnostavaa se, oliko juutalaisuus totta, vaan tapa, jolla asiaan suhtauduttiin, ja se, mitä se kertoo ajan ilmapiiristä ja suhtautumisesta vähemmistöihin. Vaikka Viipuri on erityisesti aikaisemmillä vuosikymmenillä nähty kansainvälisenä ja kaupungin musiikkielämä kytkeytyi monin tavoin Pietarin läheisyyteen sekä sieltä saatuihin vaikutteisiin (Hirn 1981, 552), Sirponkin tarina todistaa, että todellisuudessa ”viipurilaiseksi” lukeutuminen ei ollut kaikille mahdollista vielä vuosien tai vuosikymmenienkään jälkeen (Einonen 2013; Einonen 2015). Vieraiksi katsottuihin henkilöihin on läpi historian suhtauduttu epäluuloisesti erityisesti silloin, kun heidän menneisyyttään ei tunneta.

Vaikka teos on tyylikäs ja huoliteltu, on sinne jäänyt virheitä. Siirtomaavarakauppa Montosen tulisi olla siirtomaatavarakauppa (s. 185) ja Irma Salmela-Suurpää esiintyy tyttönimellään vielä avioitumisen jälkeenkin (s. 172). Kaikilta osin teksti ei aina etene jouhevasti ja kun siihen on haluttu sisällyttää paljon yksityiskohtia, muodostuu lukukokemuksesta paikoin rönsyilevä ja hitusen sekavakin. Sisällöllisesti teos kuitenkin kuljettaa lukijan vuosisadan takaiseen Viipuriin ja tekee sen onnistuneesti.

Boris Sirpo ei juurikaan pääse teoksessa itse ääneen, sillä näkökulma on pitkälti hänen ystäviensä, sukulaistensa ja heidän jälkeläistensä. Annetaan siis hänelle viimeinen sana helmikuulta 1935, juuri ennen nimenmuutosta: ”Sanotaan, että ne ihmiset ovat onnellisia, joilla on isänmaa. Mutta ovat ne onnellisia sellaisetkin ihmiset, jotka löytävät isänmaan. Minä olen sellainen ihminen.” Lehtijutun kirjoittaja jatkaa vielä, että osoittaakseen katsovansa itsensä suomalaiseksi, Sirob ilmoittaa suomentavansa nimensäkin, ”vaikka tämä Boris Sirob onkin niin mukava nimi, että sen voi lukea samalla tapaa takaperinkin.” (Teini 1935, 3.)

Piia Einonen

Lähteet

- Aro, Sulo (1978), Musiikki. – *Viipurin kaupungin historia V, vuodet 1917–1944*. Toim. Aarne Huuskonen et al. (toimituskunta). Helsinki: Torkkelin säätiö, 283–288.
- Einonen, Piia (2013), Myyttinen Viipuri ja monikielinen todellisuus: etnisen alkuperän ja kielen merkitys 1800-luvun alun kaupunkiympäristössä. – *Historiallinen Aikakauskirja* 111:1, 3–16.
- Einonen, Piia (2015), Jacob Weikaim perheineen: Juutalaisena 1800-alkupuolen Viipurissa. – *Genos: Sukutieteellinen Aikakauskirja* 86:4, 205–222.
- Hirn, Sven (1981), Kulttuurielämä, vapaa-ajan vietto. – Ruuth J. W., Aimo Halila et al. *Viipurin kaupungin historia IV:2, vuodet 1840–1917*. Helsinki: Torkkelin säätiö, 485–575.
- Mäkinen, Wäinö (1927) Wastinetta wastineeseen. – *Maakansa* 28.9.1927. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1567041?page=6> (Tarkistettu 3.11.2022).
- Pernu, Tuomas K. (2022), Mitä on plagiointi, ja miksi se on väärin? Huomioita tiede- ja tietokirjoittamisen etiikasta. – *Puheenvuoroja-blogi*. <https://blogs.uef.fi/puheenvuoro->

- ja/2022/10/03/mita-on-plagiointi-ja-miksi-se-on-vaarin-huomioita-tiede-ja-tietokirjoittamisen-etiikasta/ (Tarkistettu 3.11.2022).
- Pöysä, Jyrki, Muistitietotutkimus. – Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Toim. Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/> (Tarkistettu 3.11.2022)
- Torvinen, Taimi (1989), *Kadimah: Suomen juutalaisten historia*. Helsinki: Otava.
- Teini (1935), Saisiko Tauno Hannikainen housunsa ilmaiseksi paikatuksi? Boris Sirob saa, sillä Viipurissa rakastavat räätälitkin musiikkia. – *Turunmaa* 19.2.1935. (<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanoma-lehti/binding/2116246?page=3>, tarkistettu 3.11.2022).
- Vainio-Korhonen, Kirsi (2022), Kolumni. – *Turun Sanomat* 26.10.2022.